

SISÄLLYS

Esipuhe.....	9
Mitä teematarinatyöskentely on?.....	10
Näin käytät kirjaa.....	17
Miten suunnittelet oman teematarinan?.....	19

JAKSO A: TARINOITA MINUSTA ITSESTÄNI

Onnellinen arpalippu 1.–2. ja 3.–6. lk., S2 *.....	24
Salanimi 1.–2. ja 3.–6. lk., S2 *.....	32
Minä, supersankari 1.–2. ja 3.–6. lk., S2 *.....	38
Pehmolelun päiväkirja 1.–2. ja 3.–6. lk., S2 *.....	44
Unelmankevyttä 1.–2. ja 3.–6. lk., S2 *.....	50

JAKSO B: MIELIKUVITUKSEN MATKASSA

Sanojen salakuuntelija ja lainatut lauseet 3.–6. lk. *.....	58
Satu monesta näkökulmasta 3.–6. lk., S2.....	64
Mitä legolinnalle tapahtui? 4.–6. lk.....	70
Herkkukauppa 3.–6. lk., S2.....	76
Sinitarra seikkailee 3.–6. lk., S2 *.....	82

JAKSO C: FANTASTINEN FANTASIA

Lemmikki ulkoavaruudesta 3.–4. lk.....	90
Maailman reunalla 4.–6. lk.....	96
Maailman paras soppa 5.–6. lk.....	104
Tonttuovi 3.–6. lk. *.....	110
Aarrevuori 5.–6. lk.....	116

JAKSO D: HION TARINANKERTOMISEN TAITOJANI

Paikka, jota ei ole olemassa 4.–6. lk.....	124
Klik, naks, crash ja kaboom! 3.–6. lk., S2 *.....	130
Mitä jos -tarina 3.–6. lk.....	136
Teematarinateatteri: Tarinoita pizzalaatikosta 5.–6. lk. *.....	142

*Teematarinat, jotka voi tehdä useita kertoja, esimerkiksi jokaisella vuosiluokalla.

JAKSO E: KULTTUURIKIMARA

Sammon ryöstö, silminnäkijän kertomus 1.–2. lk., 3.–6. lk. ja 7.–9. lk.....	152
Maalauksia Suomesta, yksi ylitse muiden 1.–2. lk., 3.–6. lk. ja 7.–9. lk., S2 *.....	158
Ruislinnun laulu korvissani 3.–6. lk. ja 7.–9. lk.....	164
Oi maamme 1.–2. lk., 3.–6. lk. ja 7.–9. lk., S2 *.....	170
Minulla on mielipide! Minna Canthin salongissa 1.–2. lk., 3.–6. lk. ja 7.–9. lk., S2.....	176

LIITTEET

Tunnehahmo-henkilökortti.....	184
Arpaliput.....	185
Tunnistatko tunteita? -tutkimustehtävä.....	186
Työskentelyn itsearviointi: Onnellinen arpalippu.....	188
Tarinoiden ominaispiirteitä.....	189
Mitä on arjen supersankaruus?.....	190
Supersankarin työskentelyn itsearviointimoniste.....	191
Pehmolelun päiväkirjan katkelma.....	192
Unelmapilvet.....	193
Sattumakortit: Unelmankevyttä.....	194
Alkukertomus: Mitä legolinnalle tapahtui?.....	195
Pikkusiskon ja isoveljen näkökulmat.....	196
Sattumakortit: Herkkukauppa.....	197
Kannusta kaveria.....	198
Paras herkkukauppa -kunniakirja.....	199
Alkukertomus: Lemmikki ulkoavaruudesta.....	200
Esimerkkejä avaruuslemmikkiroduista.....	201
Alkuruno: Maailman reunalla.....	202
Pulloposti.....	203
Ihmeolennot.....	204
Sattumakortit: Maailman reunalla.....	205
Kilpailukutsu.....	206
Sattumakortit: Maailman paras soppa.....	207
Alkukertomus: Tonttuovi.....	208
Joulukortti kotiväeltä.....	209
Tonttuoven kaavakuva.....	210

*Teematarinat, jotka voi tehdä useita kertoja, esimerkiksi jokaisella vuosiluokalla.

Itse- ja pariarviointi: Tonttuovi.....	211
Alkukertomus: Aarrevuori.....	212
Kulkulupa.....	213
Kuninkaan käskykirje.....	214
Avainkysymyslista juonen kuljettamista varten.....	215
Sattumakortit: Aarrevuori.....	216
Alkukertomus: Paikka, jota ei ole olemassa.....	217
Outojen olentojen pikatreffit.....	218
Sattumakortit: Mitä jos -tarina.....	220
Sattumakortit: Tarinoita pizzalaatikosta.....	221
Kutsu teematarinateatterifestivaaleille.....	222
Työskentelyprosessin arviointikriteerit.....	223
Itse- ja pariarviointi: Tarinoita pizzalaatikosta.....	224
Alkukertomus: Sammon ryöstö.....	225
Itse- ja pariarviointi: Sammon ryöstö.....	226
Nocturne-runon riimiparit.....	227
Bonuskortit.....	228
Miten esitän lavarunon.....	229
Ohjeita mielipidevaikuttajalle.....	230
Terveisiä Minnalta -sitaattikortit.....	231
Kurkistusikkunan teko-ohje.....	232
Sisäisen motivaation itsearviointi.....	233
Hahmon ilmentäminen.....	234
Esimerkkejä monipuolisista tavoista esitellä opiskelun tuloksia eli tuotoksia.....	236
Lukuteatteri tarinaan eläytymisen apuvälineenä.....	238
Still-kuva ja sen erilaisia käyttötapoja teematarinoissa.....	239
Fantasiatarinan ominaispiirteitä.....	241
Aurinko, kuu ja tähti -itsearviointi.....	243
Hymynaama-itsearviointi.....	244
Päiväkirja-itsearviointi.....	245
Vertaisarviointitapoja.....	247
Timantti-vertaisarviointi.....	251
Teematarinan kirjallinen arviointi.....	252
Mielipidemittari.....	254

ESIPUHE

Teematarinallisessa työtavassa opettaja suunnittelee oppimiskokonaisuuden eli teematarinan juonen ja oppilaat keksivät, luovat ja esittävät tarinan. Opettajan ohjaaman kehyksen sisällä oppilaat harjoittelevat esimerkiksi kaveri- ja opiskelutaitoja, leikinomaista keksimistä, monialaista opiskelua, arviointia ja myönteistä kannustusta.

Tutustuin teematarinalliseen työtapaan lukemisen ja kirjoittamisen täydennysopintoja tehdessäni. Aloin kokeilla teematarinoita ja huomasin heti, että oppilaat innostuivat luovan kirjoittamisen hauskaasta, motivoivasta työskentelystä ja siihen liittyvästä toiminnallisuudesta. Halusin tutkia, kehittää ja laajentaa teematarinoiden ideaa siten, että tätä työtapaa, oppimiskokonaisuuksia ja monialaisuutta voi käyttää laajasti kaikessa opiskelussa.

Teematarinassa oppijan jo olemassa oleva tieto on arvokasta. Oppijan omat ajatukset, pohdinnat, olettamukset, tieto ja ideat rakentavat yhdessä muiden ryhmäläisten kanssa teematarinan. Teematarinaa paitsi kirjoitetaan myös tehdään esimerkiksi musiikin, kuvataiteen, videoiden, uutisjuttujen, näytelmien ja kuunnelmien avulla.

Teematarinoissa oppilaat onnistuvat, koska he tarinan luojina toimivat kehyksen sisällä kekseliään vapaasti. He ovat myös aktiivisia vertaisryhmän jäseniä, jotka arvioivat ja kannustavat toisiaan. Kokemus opiskelusta omaa itseä varten näkyy asenteissa ja motivaatiossa. Oppilaan on mahdollista löytää uusia voimavaroja, rohkaistua oppijana ja vahvistaa identiteettiään ryhmän tärkeänä jäsenenä.

Teematarinoita voi käyttää joustavasti eri oppiaineiden aiheiden syventämiseen sekä eheyttävään ja integroivaan opetukseen. Teh-

tävät sopivat alakoulun 1.–6. luokille. Myös yläkoulussa 7.–9.-luokkalaiset hyötyvät vaativimpien teematarinoiden monipuolisesta työtavasta ja ryhmässä kirjoittamisesta.

Opettajalla on juoni, ja oppilailla on tarina, joka on paitsi teematarina myös arvokas kertomus työskentely- ja oppimisprosessista. Innostu itse ja innosta oppilaita! Lähde teematarinalliseen työskentelyyn tutkivalla mielellä, kokeillen ja oppilaita kannatellen. Kun opettaja näin herättää kiinnostuksen ja ruokkii oppilaiden sisäistä motivaatiota, myös he innostuvat. Innostuneiden oppilaiden sisäinen motivaatio ja yhteisöllisyys vaikuttavat kaikkien opiskeluun ja koulutyöhön.

Ulla Maija

MITÄ TEEMATARINA- TYÖSKENTELY ON?

Työskentely teematarinoiden parissa innostaa tutkimaan maailmaa yhteisöllisesti. Huumori, leikkilisyys ja monipuoliset työtavat ruokkivat luovuutta kaikissa teematarinoissa. Teematarinoissa sovelletaan skotlantilaista Storyline-ideaa, kuten opettajan tarinakehystä ja oppilaan luomia hahmoja.

Luovuutta, leikkiä, elämyksiä ja tunteita

Luovuutta tukeva materiaali on teematarinoiden keskeinen elementti. Leikkivä ja utelias, rohkea, ilmaisullinen työskentely motivoi ja innostaa oppilaita. Teematarinan luomiseen liittyvät tiedollisen ja opiskeltavan aiheen lisäksi leikki, keksiminen, elämykset ja tunteet.

Teematarinallinen työskentely on kirjallista, suullista ja toiminnallista, ja sitä voi toteuttaa monin keinoin, esimerkiksi kirjoittaen, kertoen, piirtäen, valokuvaten, tanssien ja laulaen. Kirjoittaminen on kuitenkin teematarinallisen työskentelyn keskiössä, ja tavoitteena on, että kaikki oppilaat osallistuvat siihen taitojensa mukaisesti. Kirjoittaminen sujuu ja oppilaat ovat siitä innostuneita, kun tarinan jännite pidetään yllä esimerkiksi erilaisten yllättävien käänteiden avulla.

Lukutaitoa tarvitaan ohjeiden lukemiseen ja ymmärtämiseen, tiedonhakuun, tulkintaan ja tuotoksien esittämiseen. Kirjoittamalla käsitellään tarinan kaikkia osia vaihtelemalla kirjoittamisen tapaa, esimerkiksi kirjoitetaan sanalistoja, muistiinpanoja, juonisuunnitelmaa tai tietyn tyylistä kertomusta. Opettaja päättää, millä välineellä kirjoitetaan. 1.–2.-luokkalaiset

voivat harjoitella työtappaa opettajan tuella ja tehtävätyyppejä soveltaen, esimerkiksi suullisesti ja toiminnallisesti.

Teematarinoissa työskennellään 2–6 oppilaan ryhmissä. Valmis teematarina on koko ryhmän yhteisesti tekemä ja julkaisema. Jokainen ryhmän jäsen vaikuttaa lopputulokseen. Yksittäisen oppilaan motivaatio, tunteet, elämänhistoria, kyvyt ja luottamus ryhmään vaikuttavat siihen, millainen tarinasta tulee. Jokainen oppilas on vastuussa paitsi omista tehtävistään myös ryhmänsä työskentelystä, tuotoksista ja esittämisestä. Omien vastuu-tehtäviensä avulla oppilas oppii huomaamaan, miten jokaisen yksilöllinen tapa tehdä asioita yhdistyy koko ryhmän työskentelyyn ja tuotokseen osaksi teematarinaa.

Teematarinan kehys

Teematarinoille tunnusomaista ovat juonellisuus ja kehys, jossa tapahtumapaikka, hahmot, dokumentointi, materiaalit ja esitykset on suunniteltu etukäteen. Kehyksen avulla säädellään työskentelyä ja oppimista. Kehys ei ole aina samanlainen, vaikka se koostuuakin samoista elementeistä. Opettajalla oleva kehys on tarinan juoni, ja oppilaat tekevät siihen tarinan. Tarinan kehysten sisällä opettaja voi tehdä omalle luokalle sopivia pedagogisia ratkaisuja esimerkiksi jonkin osan työskentelyn kestoa muuttamalla.

Oppilaat työskentelevät kehysten sisällä luovasti ja omia vahvuuksiaan käyttäen. Tuo sitä, että oppilaat ymmärtävät erilaisten ajatusten, luovien ratkaisujen, virheiden tekemisen

tarpeellisuuden ja avoimen ilmapiirin merkityksen parhaan mahdollisen lopputuloksen saavuttamisen kannalta.

Teematarinan kehityksen muodostavat aloitus, tarinan kulkuun vaikuttaminen, huippukohta ja lopetus. Niiden avulla opettaja säätelee opiskelua, työskentelyä ja oppimista. Kun tarinan jännite pysyy yllä, kirjoittaminen sujuu ja oppilaat ovat siitä innostuneita.

Aloitus

Teematarina alkaa useimmiten opettajan esittämällä orientoivilla avainkysymyksillä. Kysymykset aktivoivat oppijalla olevaa tietoa ja innostavat oppimaan uutta. Aloitus voi sisältää myös yhteisen tehtävän.

Tarinan kulkuun vaikuttaminen

Teematarinoiniin liittyy lähes aina erilaisia yllätyksiä, juonenkäänteitä ja sattumia. Yllätyksiä ei paljasteta oppilaille liian aikaisin, koska ne tekevät kirjoittamisesta ja siihen liittyvistä toiminnoista mielekkäitä, jännittäviä ja hauskoja.

Yllätyksenä voi toimia vaikkapa opettajan rooli. Opettajan rooli on olla kussakin oppimiskokonaisuudessa teematarinan alkuunpanija ja työskentelyn rytmittäjä, mutta opettaja voi tarinakohtaisesti olla vaikkapa metsänvartija tai kilpailutuomari. Roolin merkinä opettajalla voi olla teematarinaan liittyvä symboli, esimerkiksi hattu, pinssi, taikasauva, viitta, peruukki tai laukku.

Opettaja voi ohjata oppimista myös erilaisten kysymysten avulla. Laihojen kysymysten avulla opettaja voi suunnata oppilaiden huomion haluamaansa asiaan tai tarkentaa ja ohjata työskentelyn yksityiskohtia. Laihojen kysymysten vastaukset ovat lyhyitä tai yksinäisiä kyllä–ei–vastauksia. Lihavat kysymykset sopivat syvällisten pohdintojen avuksi. Niiden avulla opettaja voi saada tietoa oppilai-

den osaamisesta ja ajattelusta. Lihavien kysymysten vastaukset ovat pitkiä, ja ne sisältävät pohdintaa ja uusia kysymyksiä. Niiden avulla oppilaat voivat muokata työskentelyään sopivaan suuntaan.

Huippukohta

Teematarinoissa on huippukohta, jossa tapahtuu koko tarinan ja työskentelyn kannalta merkittäviä ja mieleenpainuvia asioita. Huippukohdalle ovat tyypillisiä luovuus, kekseliäisyys, osaamisen jakaminen ja onnistumisen elämykset. Huippukohta on esimerkiksi yllättävä käänne, jonkin asian ratkeaminen, kysymykseen löytyvä vastaus, jännitteen tai tunteen purkautuminen. Se voi olla myös työskentelyyn liittyvä kohta, jossa opettaja tukee työskentelyä esimerkiksi kysymyksin, toiminnan avulla tai olemalla jossakin tarinan kannalta tärkeässä roolissa.

Joskus huippukohta on vasta valmiin tarinan lopussa, kun tarina esitellään tai esitetään. Oppilaiden luoma teematarina, jossa monenlaiset ratkaisut pääsevät esiin, tarjoaa koko ryhmää yhdistävän elämyksen. Sekä tarinalliset että työskentelyyn ja yhteisöön liittyvät huippukohdat vahvistavat työskentelytaitoja ja ryhmässä toimimista.

Lopetus

Ennakoi hyvissä ajoin kirjoittamiseen ja työskentelyyn käytettävää aikaa ja tarinan päätökseen liittyviä toimintoja. Teematarinan lopussa voi olla monenlaisia elementtejä, jotka toimivat aiheen yhteenvedona. Tällaisia ovat esimerkiksi arpajaiset, keskustelu, leikki tai musiikin kuuntelu.

NÄIN KÄYTÄT KIRJAA

Kirja on jaettu viiteen jaksoon, joissa kussakin on ohjeet 4–5 teematarinan toteuttamiseen. Kukin jakso alkaa viriketeksillä, jolla voi motivoida ja innostaa oppilaita työskentelyyn. Kuhunkin teematarinaan annetaan yleiset toteutusohjeet, kehys, jossa kerrotaan kokonaisuuden etenemisvaiheet, ja oppilaiden tehtävähjeet.

Teematarinat, jotka voi tehdä useita kertoja, vaikkapa jokaisella vuosiluokalla, on merkitty sisällysluettelossa tähdellä. Tallentakaa eri aikoina tehtyjä teematarinoita ja arvioikaa yhdessä edistymistä.

Toteutusohjeet

Toteutusohjeet-kohdassa opettajalle annetaan vinkit ja suositukset seuraavista:

Kohderyhmä: Suositus luokka-asteesta

Työskentelyaika: Suositus siitä, kuinka monelle viikolle työskentely on hyvä jakaa. Työskentelyaikaa voi muokata lyhyemmäksi tai pidemmäksi ja näin myös eriyttää työskentelyä.

Oppiaineet ja sisällöt: Oppiaineet ja sisällöt, joihin teematarina eniten liittyy tai sisältyy

Idea pähkinänkuoressa: Tiivis kuvaus teematarinan aiheesta, toiminnasta ja tavoitteista

Ryhmät ja työskentelypaikat: Suositus ryhmien oppilasmäärästä ja ehdotus työskentelypaikasta

Oppilaan hahmo tarinassa ja opettajan rooli: Oppilaan hahmo tarinassa (esim. supersankari tai tonttu) ja opettajan tarinakohtainen rooli (esim. metsänvartija tai kilpailutuomari)

Tuotokset ja seinätaulu:

Valmiin teematarinan esittelytavat

Vinkit teematarinatyöskentelyn aikana syntyvistä tuotoksista, jotka voi koota seinätaululle

Liitteenä olevat materiaalit: Valmiit kopioitavat materiaalit

Hae itse: Materiaalit, joita tarvitaan tehtävissä, ja vinkit rekvisiitasta, jota voi käyttää työskentelyn rikastajana

Eriytä: Vinkit eriyttämisestä

Arviointi: Vinkit arviointitavoista

Kehys

Kehys kertoo opettajalle, miten teematarinassa edetään. Tarvittaessa opettaja voi eriyttää ja yksinkertaistaa teematarinaa samoin kuin muokata siihen käytettävää aikaa. Kehys muodostuu neljästä pääkohdasta:

▷ **Aloitus:** Vinkit työskentelyn aloittamiseen

✂ **Tarinan kulkuun vaikuttaminen:** Vinkit tarinan kulkuun vaikuttamisesta

△ **Huippukohta:** Vinkki työskentelystä kohdassa, jossa tapahtuu koko tarinan kannalta merkittäviä ja mieleenpainuvia asioita

✂ **Lopetus:** Vinkit työskentelyn lopettamiseksi

SALANIMI

i TOTEUTUSOHJEET

Kohderyhmä: 1.–2. ja 3.–6. luokka, S2

Työskentelyaika: 4 tuntia, 2 viikkoa

Oppiaineet ja sisällöt:

Äidinkieli ja kirjallisuus, S2, draaman kaaren kirjoittamisen harjoittelu

Luovan kekseliäisyyden harjoittelu yksin ja yhdessä ryhmän kanssa, oma identiteetti

L1 Ajattelu ja oppimaan oppiminen, L4 Monilukutaito

Idea pähkinäkuoressa:

Teematarinan aiheena ovat erilaiset tarinatyypit ja salanimet. Tarkoituksena on keksiä tarinahahmo ja tarina leikillisellä tavalla omasta nimestä luodun salanimen kautta. Tarinassa opitaan luovaa kirjoittamista, yhteisöllistä työskentelyä ja draaman kaaren rakentamista.

- teematarinalliseen työtapaan ja yhteisölliseen työskentelyyn tutustuminen
- oman hahmon ja tarinan yhdistäminen yhteiseksi tarinaksi
- teematarinan esittäminen ja siitä keskusteleminen

Ryhmät ja työskentelypaikat:

3–4 oppilaan ryhmät, oppilaiden ideoimat salaiset työskentelypaikat (esim. pulpetin alla kannain peitetty maja)

Oppilaan hahmo tarinassa ja opettajan rooli:

Oppilas: valitun tarinatyypin mukainen hahmo

Tuotokset ja seinätaulu:

Oman nimen kirjaimista tehdyt salanimet, oppilaiden yhdessä ideoima ja kirjoittama teematarina ja tarinoiden esitykset

Seinätaululle ryhmien yhteisesti keksityt salanimilaput ja rintanapit

Liitteenä olevat materiaalit:

Tarinoiden ominaispiirteitä s. 189

Lukuteatteri tarinaan eläytymisen apuvälineenä s. 238

Hymynaama-itsearviointi s. 244

Hae itse:

Paperia ja sakset tai valmiita pikkulappuja nimen kirjaimia varten

Pahvia tai paksua paperia pinssiä varten, klemmareita tai hakaneuloja kiinnitystä varten

Rekvisiittaa ryhmien työskentelypaikoille (esim. satu: taikasauva, taikapöly; seikkailutarina: kartta, aarrearkku; faabeli eli eläintarina: pehmolelut)

Eriytä:

- Tehtävä on helpompi, kun salanimen etsintään käytetään vain etunimeä tai siihen saa käyttää mitä tahansa oman nimensä kirjaimia. Lyhyt nimi on helpompi keksiä kuin pitkä, ja monenlaiset kirjainyhdistelmät kelpaavat nimeksi.
- 1.–2.-luokkalaiset voivat käyttää kuvallista ja suullista kerrontaa ja kirjoittaa esimerkiksi sanoja tai lyhyitä virkkeitä.

Arviointi:

Hymynaama-itsearviointi s. 244